

ДОСВІД РОДИННО-СІМЕЙНИХ ЕТНОВИХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Стефанюк С.К. - доктор філософії, професор кафедри політології, соціології,
культурології ХНПУ ім. Г.С.Сковороди.

Гура С.П. – ст. викладач кафедри теорії та методики виховання КЗ «ЗОППО» ЗОР

Актуальність теми. Сьогочасні умови міжкультурних процесів, соціально-культурного та політично-економічного прогресу вимагають серйозної уваги до формування гармонійної особистості, що визначатиме утвердження міжлюдських гуманістичних цінностей. З цими пріоритетами мають бути розв'язані проблеми, що стосуються самоконтролю, самокритики, гуманного виховання, особливо діяльності спеціалістів, що дотичні до соціальних проблем людства та мають бути озброєні глибокими фундаментально-людяними знаннями з орієнтацією на практично-культурологічну підготовку у якості до здатності бути відповідальними за долю планети, а також самостійними у виборі життєвої позиції; педагогічні та соціальні працівники тут мають реалізувати ключову ланку виховання у єдності із самовихованням: участь Людини у громадянсько-демократичній співпраці. У цьому плані надається важливої ваги досвіду родинно-сімейного виховання. Низка вчених (Арват Ф.С., Благінін В.М., Белкіна Н.І., Коваленко Є.І., Щербань П.М., Кириленко С.В.) актуалізують питання непорушно-ціннісного енциклопедичного досвіду родинно-сімейного виховання, його причетності до соціальних, культурно-значущих подій планети.

Ми погоджуємося з такою освітянською позицією, адже у процесі формування неповторної особистості підрастаючі покоління засвоюють все краще, що накопичено суспільством. Сімейне виховання презентує на доступному рівні не тільки основи пізнавально-трудова і самовизначально-реалізуючих навиків, а й норми морально-етичних взаємин, досвід правової поведінки, світоглядну систему поглядів на працю, шлюб, громадську активність, основи етичного світорозуміння.

Мета повідомлення. Стаття привертає увагу до питань сімейно-виховного дозвілля на Україні. Актуалізує досвід використання древньої театральної культури українців з перспективною оцінкою їх реалізації у зрізах мікрофакторів соціалізації.

Основний виклад матеріалу. Матеріал, що запропонований увазі, актуальний для сьогодення; він має можливості для розкриття молодому фахівцю особливостей формування самосвідомості та діяльності українських людей у конкретних культурно-буттєвих формах на різних часових етапах життя: праці, традиційному побуті, літературі, мистецтві, у пошуках єдиних підходів до моралі, креативу, релігії, права, що у кінцевій самопрезентації визначає найважливішу моральну якість – оберігання всього найкращого, що створено людством на землі. Мова йтиме про сімейний дозвіллевий етнотеатр, як поглиблений розгляд сучасними педагогами практичних умов комплексного виховання, як основи культури особистісного вчинку людини-гуманіста, людини-творця, здатності бути причетним до соціальних, культурно-значущих подій планети в морально-конкретних відносинах гармонійної самовизначеності на рівні морально-етичної та культурно-політичної соціалізації.

Сімейний дозвіллевий етнотеатр варто осмислювати творчо, застосувати у шкільній, позашкільній, вузівській діяльності, особливо з одночасним залученням до цієї діяльності різних соціальних інституцій у справі гуманістично креативної корекції особистості.

Народний театр має чисельні умови для самовдосконалення людини за її інтересами, стимулює індивіда, якого б він не був віку, до самовизначення за своїми

вподобаннями, виокремлює базові основи соціальних взаємовпливів.

Сімейно-родова театральна культура на рівні мікро-театральних персонажних дійств відбувається на Святий вечір (ляльковий театр «Вертеп»), на Різдво («Водіння Кози», «Тато, Мама і Я»), у дні підготовки до Різдва («Пилипівські загадки», «Пилипівська подушечка», «Пилипівський родовід», «Пилипівські страви», «Введенська вишиванка», «Ваза для гілочок Катерини», «Витівка на Андрія», «Вареники Варвари», «Гумор Сави», «Листівки до Миколая» та багато інших). На Меланки («Водіння Меланки»), на Василя («Весілля Василя»), на Стрітення («Дари Зими», «Скарбниця Весни»), на Масляну («Величання Днів тижня»), на Явдохи («Весняні рушники», «Закликаємо Сонечко»), на Сорок святих («Закликаймо птахів», «Перебалакайки», «Величання Дня і Ночі»), на Трійцю («Величання Стола», «Величання Дерев»), На Покорову («Величання осені») тощо. Зміст діяльності у зрізах сімейної театральної культури (хоча тут є також молодіжно-козацька культура) передбачає аналіз українського народознавства, українознавства, історії української культури, християнської етики, козацької педагогіки, історії розвитку графіки, етнографії, фольклористики, народної медицини, висвітлює історико-краєзнавчі підходи до осмислення декоративно-прикладного надбання нації [6, 7, 8, 9].

Театральні дійства, що були тут перелічені, реалізуються упродовж року та приурочені певним віковим категоріям. Завдяки чисельним засобам, спрямованих на самовдосконалення людини, формується здатність до особистісної самоідентифікації, гармонійної самопрезентації. Дієвість етнотеатральних засобів реалізується на практиці як певні механізми соціально-громадського контролю, здорового способу життя, що забезпечують позитивну емоційну сферу індивіда, задовільнення його соціальних потреб, ознайомлення з навичками самокорекції, самообслуговування, самоствердження, самоврядування, сприяння самовизначенню, ініціативності та лідерства.

Реалії сучасного життя показують недостатність урахування педагогічних зусиль учених та практиків, а також володіння сучасним молодим спеціалістом загальнокультурного, гуманістичного соціокультурного досвіду, зокрема етнокультурного, у тому числі християнської етики, християнської педагогіки, етнопедагогіки, чим насичені етнотеатральні сімейно-родові дійства. Досить багато учених, таких як І. Зязюн, І.Бех, В. Жуковський, В. Майборода, В. Рибалко, С. Сисоєва, В. Федоришин, М.Євтух, наголошують на тому, що є досить серйозні розбіжності між рівнем сформованості етико-естетичних, етнопсихологічних особистісних якостей та професійним рівнем майбутнього фахівця [1, 8].

Сімейний дозвіллевий етнотеатр – це різноманітні напрямки реалізації етнопсихологічних, етнопедагогічних, народознавчих соціально-педагогічних цілей культурно-дозвіллевої театралізованої діяльності в дитячих, підліткових та молодіжних організаціях, що виступають своєрідним конденсатором та зразком для наслідування конкретних соціальних норм.

Л.Виготський зазначав, що кожна особистість реалізовує життєве призначення у подвійній дійсності, наголошуючи при цьому, що один світ (із подвійної дійсності) базується на ґрунті досвіду власного самоосмислення життя, інший – на основі соціальних взаємовпливів. Перше та друге сприяє міжособистісному порозумінню, нормативно-виховній взаємодії між групами. П.Каптерев, П.Лесгафт теж акцентували на вагомому внеску культурно-дозвіллевої групової взаємодії, соціальної адаптації підростаючого покоління; адже головним інститутом як виховання, так й первинної соціалізації є рід, родина, вулична група. Культурно-дозвіллева групова взаємодія має можливість підготовки молоді до життєвих обов'язків, нормативних взаємостосунків [3, 5]. Звідси варто наголосити, що суспільні відносини, у нашому випадку сімейно-

родові, впливають на самокорекцію, особливо на виховання та саморозвиток особистості. Соціалізація дитини відбувається саме у зрізах родини, батьківської опіки, вулиці. Дане питання є актуальним у таких науках як етнографія, етнологія, соціологія, демографія, психологія, де виокремлено, що визначальним є мікросоціум. Сімейний дозвіллевий етнотеатр – є виразником соціальних надбань як мікросоціуму, так й нації: виокремленням ментально-світоглядної позиції, умовою попередження знецінення духовних орієнтирів, стимулів формування гармонійної особистості [3, 5].

Виходячи з того, що у творчому застосуванні досвіду сімейного дозвіллевого етнотеатру концентруються здобутки низки дисциплін, які складають методологічний пласт освіти (соціальна педагогіка, культурологія, мистецтвознавство, літературознавство, драматургія, музикознавство, живопис, режисура, філософія, народознавство, соціологія, етнопсихологія, психологія, соціальна психологія, декоративно-прикладне мистецтво та ін.), то сімейний дозвіллевий етнотеатр є важливим фактором у формуванні навичок самопрезентації, самоутвердження, духовно-креативної самореалізації молодого покоління.

Застосування різноманітних технологій етномайстерності, їх переосмислення передбачає необхідність широкого діапазону творчості: мистецтво володіння словом, культурологічно-народознавчими основами, акторськими видами перевтілення та бачення, а також соціальними вміннями співпраці. Сімейна дозвіллева етнотеатральна культурна мистецька орієнтація – основа переродження психотипа індивіда, який, всебічно розвиваючись міцніє, і, як життєву позицію, визначає: “гуманістичне Я”, яке креативно стверджується і гармонійно саморозвивається. Сімейний дозвіллевий етнотеатр – це форма дозвіллево-корекційного самовираження, що презентує собою постійну внутрішню духовну реформу нації, яка відбувається через серце та дух народу. Сказане розуміється як модель занурення молодого покоління до етично-самореалізуючого, естетично-конкретизуючого сімейно-родового спадку громадсько-політичної культури, що актуалізується, вдосконалюється на рині театральної співпраці. Це дієва структура відповідальних взаємостосунків, що спирається на сталий індивідуальний, міжгруповий, міжпоколінний діалог і визначається як необхідна стратегічно-перспективна, громадянсько-виховна ціль. Головним принципом сімейно-дозвіллевого етнотеатру є увага до потреб людини, як неповторної та унікальної; критеріями її неповторності є самовизначальна творчість, уміння спілкуватись (говорити і слухати).

Театральна співпраця сприяє виробленню рішень впливу на поведінку кожного, попереджає, що самозалюбовання, зверхня самовпевненість є переоцінкою власної персони та етично недопустима. Сімейний дозвіллевий етнотеатр попереджає конфліктність, безтактне намагання принизити іншого із-за матеріального чи соціального статусу, виокремлює недопустимість нестриманості у взаєминах. Сміслові навантаження сімейного дозвіллевого етнотеатру апелює до осмислення поняття «здоровий спосіб життя», що розкривається в річищі розв’язання проблеми управління та самоуправління поведінкою і психічною діяльністю індивідів. Найсуттєвішим тут є практичне здійснення духовного розвитку здорової особистості, формування та утвердження своїх можливостей, сенсу життя, сприймання та створення мистецької краси як реалізації своїх вищих потреб (досягнення досконалості, гармонійні стосунки з довкіллям, взаєморозуміння). Етнотеатральна культура – основа осмислення себе на рівні різних соціальних ролей, що дуже важливо в роботі літніх таборів. Через механізми сімейного етнотеатру конкретизується психологічний клімат роду, сім’ї, вулиці, неформальної групи (у фактах позитивного чи негативного самопочуття, наявності чи відсутності агресії), тут також корелюється культурно-духовний поступ і розвиток етносу (наявність толерантного ставлення до світу).

У системі корекції етнокультурних позитивних психічних процесів виокремлюються дані про механізми духовної, психічно-інтелектуальної діяльності індивіда різного віку, статі, соціальної ролі, які в сумі здатні спонукати кожного до самовдосконалення. Традиції, звичаї тієї чи іншої людської спільності, зразки, норми, вірування, засоби й цілі етнопсихологічної діяльності є важливими чинниками в характеристиці культури людини, безпосереднім змістом самооцінки її свідомості й поведінки. У цьому контексті діяльність людини завжди культурно зумовлена, має самовиховний сенс. Народний сімейний дозвіллевий етнотеатр (як форма дозвіллево-корекційного самовираження та самоудосконалюючий зріз через театральну майстерність) презентує собою внутрішню духовну реформу нації, яка відбувається через серце та дух народу.

Театральна майстерність – це креативне дійство про багатofакторний, різнорівневий процес гуманно-емоційної й пізнавально-інтуїтивної взаємодії двох соціальних груп актора-просвітянина та глядача-вихованця, об'єкта соціалізації; така взаємодія здатна соціалізувати як індивіда, так і групи у зрізах історико-громадянського становлення, мистецького самовиявлення, морально-релігійної самокорекції, правової культури тощо. Сюжети народної театральної культури передбачають систему творчо-самоактуалізованої дієвості, спрямованої на перевтілення особистості у зрізах соціокультурної, соціально-історичної діяльності. Метою такого перевтілення є увага до самовиховання, самовизначення [10].

Сучасний педагог нині визначає народний театр креативним методом своєї професійної діяльності, що сприяє педагогічній інноватиці, творчій ефективності в соціальній корекції індивідів різного віку та статі, особливо словом. Питання впливової сили народної театральної культури на людину не є чимось принципово новим для науки, про неї висловились відомі мислителі минулого, вона неодноразово ставилась самим життям, її значущість підкріплювалась встановленими наукою фактами. Театрально-дозвіллеве самовираження дотичне до різноманітних вікових рівнів суспільно-корисних угруповань людей. Про даний підхід можна дізнатися через наукову творчість М. Вериківського, у дослідницьких напрацюваннях А. Цьося, В. Каюкова, В. Савицького, В. Чоботар, Г. Князюка, Л. Пономаренко, Т. Князюка [2, 4, 9,11].

Висновки.

Найактуальнішим у досвіді родинно-сімейної етновиховної енциклопедії є рівноправна спільна діяльність дорослого й дитини, родини й соціуму, молоді людини й історичних надбань, індивіда різного віку та статі й креативного базису дозвіллевого самовираження предків, в ході чого, зазвичай, не нівелюється простір для самовизначення кожного, а надається можливість для найсуттєвішого розвитку повноцінно здорової, гармонійно розвиненою особистості через утвердження своїх можливостей за покликанням (природовідповідністю та принципом справедливості), виокремлюється сприймання краси соціального та сімейного життя як реалізації своїх вищих потреб; родинно-сімейна етновиховна енциклопедія – це самовираження через гуманізацію соціуму, досягнення досконалості, гармонійних стосунків із довкіллям.

Література:

1. Бодалев А.А. Сім'я в психологічній консультації/ А.Бодалев,В.Столин. – М.: Педагогіка, 1989. – 208 с.
2. Бистрицький Е.К.Феномен личности: мировоззрение культура, битие / Е.Бистрицький. – К.: Наукова, думка, 1991. – 200 с.

3. Виготський Л.С. Педагогическая психология /Под ред. В.В.Давидова / Л.Виготський. – М.: Педагогика-Прес, 1996, – 536 с.
4. Воропай О. Звичаї нашого народу/ О. Воропай. – Х.:Фоліо, 2005. – 495с.
5. Гайдученко Ю.О. Роль етнічних традицій у сімейному вихованні //Науковий вісник мелітопольського ДПУ: серія педагогіка, 2001. – 306-314с., – №6
6. Лесгафт П.Ф.Семейное воспитание ребенка и его значение /П.Лесгафт. – М.: Педагогика,1991. – 176 с.
7. Стефанюк С.К. Фактори соціалізації й валеологізації /С. Стефанюк. – Х.: Крок, 2000. – С.41-47.
8. Стефанюк С.К. На допомогу вчителям народознавства, керівникам фольклорних гуртків і театрів /С. Стефанюк. – К.: ВПОЛ, 1995. – С.3-123.
9. Стефанюк С.К. Українське народознавство /С. Стефанюк. – Х.: ББН, 2003. – С.15-264.
10. Стефанюк С.К., Бугаєць Н.А.Основи козацької педагогіки /С.Стефанюк. – Х.: Кроссруд, 2010. – С.384-401.
11. Стефанюк С.К., Коваленко О.А. Народний театр в Україні /С Стефанюк, О.Коваленко. – Х.: ХНПУ ім.Г.С.Сковороди, 2014. – С.8-60.